

Lynne Neagle AS/MS
Ysgrifennydd y Cabinet dros Addysg
Cabinet Secretary for Education

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Buffy Williams AS
Cadeirydd
Y Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg
SeneddPlant@senedd.cymru

19 Tachwedd 2025

Annwyl Buffy

Diolch am eich llythyr dyddiedig 29 Medi yn dilyn fy ymddangosiad gerbron y Pwyllgor pan ddarperais dystiolaeth ar yr ymchwiliad ynghylch recriwtio a chadw athrawon. Gweler isod yr wybodaeth yr ymrwymais i'w darparu mewn perthynas â maint dosbarthiadau mewn ysgolion uwchradd ac ymatebion i'r cwestiynau na chawsoch gyfle i'w trafod yn ystod y sesiwn.

Diweddariad ar ddata mewn perthynas â maint dosbarthiadau mewn ysgolion uwchradd

Cesglir data ar faint dosbarthiadau mewn ysgolion babanod ac iau yn flynyddol gan ei fod yn ofynnol o dan Ddfeddf Safonau a Fframwaith Ysgolion 1998. Mae'r data y cyfeiriais ato yn ystod sesiwn y pwyllgor i'w gweld yma: [Canlyniadau'r cyfrifiad ysgolion: Ionawr 2025](#)

Mae'r Cyfrifiad Ysgolion yn casglu gwybodaeth am faint dosbarthiadau mewn ysgolion uwchradd ond nid yw'n cael ei chyhoeddi. Mae'r data yn cael eu casglu ar gyfer y trydydd cyfnod yn amserlen yr ysgol ar ddiwrnod y Cyfrifiad yn unig ac nid yw'n ddangosydd dibynadwy o faint yr holl ddosbarthiadau sy'n rhedeg mewn ysgolion uwchradd yn ystod cylch wythnos neu bythefnos amserlen arferol. Mesur mwy priodol ar gyfer ysgolion uwchradd yw'r gymhareb disgybl-athro (CDA) sy'n cael ei chyhoeddi'n flynyddol. Mae'r Gymhareb hon yn cael ei chyfrifo drwy rannu nifer y disgyblion cyfwerth ag amser llawn (FTE) â nifer yr athrawon cymwysedig (penaethiaid, penaethiaid dros dro, penaethiaid cynorthwyol, dirprwy benaethiaid ac athrawon cymwysedig eraill). Y CDA mewn ysgolion uwchradd ym mis Ionawr 2025 oedd 17.5. Mae'r CDA wedi cynyddu mewn ysgolion meithrin, cynradd, canol ac uwchradd yn 2025, ond mae'n is nag yn 2021 ym mhob sector heblaw'r uwchradd. Gellir dod o hyd i'r data yn nhabl 9 o'r daenlen sy'n cyd-fynd â'r datganiad ystadegol hwn: [Canlyniadau'r cyfrifiad ysgolion: Ionawr 2025](#).

Canolfan Cyswllt Cyntaf / First Point of Contact Centre:
0300 0604400

Bae Caerdydd • Cardiff Bay
Caerdydd • Cardiff
CF99 1SN

Gohebiaeth.Lynne.Neagle@llyw.cymru
Correspondence.Lynne.Neagle@gov.wales

Rydym yn croesawu derbyn gohebiaeth yn Gymraeg. Byddwn yn ateb gohebiaeth a dderbynnir yn Gymraeg yn Gymraeg ac ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

We welcome receiving correspondence in Welsh. Any correspondence received in Welsh will be answered in Welsh and corresponding in Welsh will not lead to a delay in responding.

1. Mae'r Pwyllgor wedi clywed bod problemau yn y ffordd y mae darparwyr Addysgu Gychwynnol Athrawon yn gallu cynllunio darpariaeth o ystyried yr amser mae'n cymryd rhwng UCAS yn cynnig lle AGA a'r myfyriwr yn ei dderbyn.

Mae'r Pwyllgor hefyd wedi clywed bod rhaid i fyfyrwyr sydd am wneud cais am gwrs ôl-radd gael mynediad at y rhan o wefan UCAS sydd ar gyfer israddedigion. A ydych chi'n ymwybodol o'r materion hyn, a ydych chi wedi cael unrhyw drafodaethau ag UCAS amdanynt, ac i ba raddau yr ydych chi'n gallu dylanwadu arnynt?

Rydym yn ymwybodol o'r materion hyn, ac mae fy swyddogion wedi gweithio gydag UCAS a'n Partneriaethau AGA i'w datrys. O'r blaen, roedd gan UCAS broses ymgeisio bwrpasol ar gyfer hyfforddi athrawon a ddefnyddiwyd gan Brifysgolion y DU. Fodd bynnag, pan sefydlodd Lloegr eu system ymgeisio eu hunain, sy'n cynnwys rhaglenni hyfforddi athrawon mewn ysgolion, nad oes modd ymgeisio amdanynt drwy UCAS, penderfynodd UCAS gau ei system ymgeisio am hyfforddi athrawon ar gyfer prifysgolion. Effeithiodd y newid hwn ar Gymru a'r Alban. Gweithiodd fy swyddogion gydag adran addysg Llywodraeth y DU i sicrhau na fyddai'r system newydd yn Lloegr ar gyfer ymgeisio i hyfforddi fel athrawon yn effeithio ar recriwtio trawsffiniol a chynhaliwyd trafodaethau hefyd ynghylch gallu darparwyr Cymru i ddefnyddio system ymgeisio newydd Lloegr. Ar y pryd penderfynwyd nad oedd yn ymarferol.

Roedd Llywodraeth Cymru hefyd yn ymchwilio i ddatblygu a rhedeg system ymgeisio bwrpasol ar gyfer AGA yng Nghymru, ond roedd arbedion graddfa yn golygu nad oedd hyn yn ymarferol ar y pryd.

Rydym wedi gweithio gydag UCAS a'n Partneriaethau AGA i ddatrys problemau blaenorol sy'n ymwneud â ffyrdd o weithio o dan system ymgeisio israddedig gyffredinol UCAS. O ystyried y problemau parhaus sy'n cael eu profi gan ein darparwyr, byddwn yn edrych eto ar atebion posibl ar gyfer ein system AGA yng Nghymru.

Mae gan brifysgolion ac UCAS eu trefniadau a'u rhwymedigaethau cytundebol eu hunain, ac mae gallu Llywodraeth Cymru i ddylanwadu neu gael effaith yn gyfyngedig yn hyn o beth. Mae'r penderfyniad i ddefnyddio UCAS yn fater i'r Partneriaethau AGA; rydym yn ymwybodol nad yw pob un o'n Partneriaethau AGA yn gwneud hynny.

2. Mae'r Pwyllgor wedi clywed pryderon ynghylch llwybrau i arweinyddiaeth ysgolion a'r CPCP mewn perthynas â'r cap ar niferoedd ac a yw'n ddigon eang. A ydych chi'n ymwybodol o'r pryderon hyn a sut y gellir mynd i'r afael â nhw?

Mae datblygu, meithrin ac ysbrydoli arweinwyr ysgol nawr ac ar gyfer y dyfodol yn parhau i fod yn ymrwymiad allweddol. Mae arnom eisiau datblygu'r genhedlaeth nesaf o benaethiaid i arwain ein hysgolion drwy ein hagenda diwygio addysg er mwyn ysbrydoli ein plant a'n pobl ifanc.

Rwy'n cydnabod bod swydd pennaeth ysgol yn werth chweil ond heriol. Ein nod yw sicrhau bod pob darpar benaethiaid yn cael eu cefnogi a'u datblygu wrth iddynt gymryd y cam nesaf yn eu gyrfaedd. Rwyf hefyd eisiau sicrhau bod cefnogaeth a chyfleoedd parhaus i'n penaeithiaid profiadol gael datblygu hefyd.

Bydd Dysgu nawr yn bwrw ymlaen â'r gwaith o adolygu'r holl raglenni a chymorth presennol ar gyfer arweinyddiaeth sydd ar gael i arweinwyr canol ac uwch a phenaethiaid profiadol.

Gan weithio gydag awdurdodau lleol, bydd Dysgu'n datblygu darpariaeth sy'n diwallu anghenion ein harweinwyr presennol a rhai'r dyfodol mewn amrywiaeth o feysydd. Mae angen i ni sicrhau bod cymorth ar gael i arweinwyr rwydweithio, rhannu profiadau ac i ddatblygu eu sgiliau arwain trwy gyfres gydlynol o ddysgu proffesiynol.

Rwy'n ymwybodol o rai o'r pryderon ynglŷn â'r cap ar niferoedd ar gyfer yr CPCP. Yn dilyn adolygiad helaeth o'r cymhwyster ar gyfer penaethiaid, dechreuodd y rhaglen genedlaethol newydd ar gyfer datblygu penaethiaid y dyfodol ym mis Ionawr 2025. Gan fod hon yn rhaglen newydd, roedd arnom eisiau sicrhau ei bod yn cael ei phrofi'n drylwyr gyda nifer cyfyngedig o gyfranogwyr yn gyntaf. Mae 48 o unigolion yn y garfan gyntaf a byddant yn cael eu cefnogi drwy amrywiaeth o gyfleoedd i ddatblygu eu sgiliau. Dechreuodd ail garfan o 48 y rhaglen ym mis Medi 2025. Yn dilyn y cyfnod peilot, byddwn yn gweithio gyda Dysgu i adolygu nifer y cyfranogwyr y gellir eu hariannu i ymgymryd â'r rhaglen yn y dyfodol.

Mae'n bwysig nodi yn y cyd-destun hwn bod dros 700 o bobl yn gweithio mewn ysgolion ledled Cymru sydd eisoes yn meddu ar y CPCP. Felly, mae angen i ni gefnogi'r unigolion hynny i gymryd y cam i ddod yn bennaeth, yn ogystal â datblygu'r rhai nesaf yn y biblinell. Byddaf yn gofyn i Dysgu weithio gydag awdurdodau lleol i nodi'r unigolion hyn sydd eisoes yn meddu ar CPCP a datblygu help iddynt gymryd eu camau nesaf.

3. Yn ôl tystiolaeth Estyn, nid oes unrhyw ddulliau cenedlaethol i nodi arweinwyr y dyfodol a darparu llwybrau i arweinyddiaeth i'r rhai sydd ar ddechrau eu gyrfa. I ba raddau y mae hyn yn effeithio ar recriwtio a chadw arweinwyr ysgolion ac ym mha ffyrdd yr ydych chi'n credu bod gan Lywodraeth Cymru rôl i'w chwarae o ran gwella hyn? Yn ystod y sesiwn dystiolaeth, gwnaethoch gyfeirio at y gwaith y bydd Dysgu yn ei wneud i adolygu'r rhaglenni arweinyddiaeth presennol gyda'r bwriad o ddatblygu darpariaeth sy'n diwallu anghenion arweinwyr posibl y dyfodol. A ydych chi'n gwybod beth yw'r amserlen ar gyfer y gwaith cychwynnol hwn, ac a fydd yn llywio datblygiad y Cynllun Strategol ar gyfer y Gweithlu Addysg?

Rwy'n cytuno bod angen gwell dull i nodi ein darpar arweinwyr. Yn ogystal â'm hateb i gwestiwn 2 uchod, mae angen i ni hefyd weithio'n glos gydag awdurdodau lleol i wella cynllunio'r gweithlu ar sail gwell dealltwriaeth o nifer y dysgwyr a ragwelir a data demograffig. Mae hyn yn gymhleth, ond mae'n hanfodol ein bod yn datblygu dealltwriaeth ar y cyd o'r galw am athrawon a chynllunio olyniaeth ar gyfer arweinwyr ysgolion dros y 5-10 mlynedd nesaf. Bydd y Cynllun Gweithlu Addysg Strategol yn nodi sut y byddwn yn bwrw ymlaen â hyn .

Rwyf wedi bod yn glir gyda Dysgu y bydd y rhaglenni arweinyddiaeth yn flaenoriaeth gychwynnol yn ystod y cyfnod pontio. Mae gwaith eisoes wedi dechrau i adolygu'r rhaglenni arweinyddiaeth presennol, gan weithio gyda phartneriaid i nodi bylchau yn y ddarpariaeth. Mae Dysgu hefyd yn cyfrannu at lunio a chyflwyno'r peilot CPCP.

4. Mae'r Pwyllgor wedi clywed y gallai fod tangynrychiolaeth o athrawon ag anableddau yn y gweithlu. I ba raddau yr ydych chi'n cytuno â hyn ac a ydych chi wedi ystyried unrhyw gymhellion neu ffyrdd eraill o gefnogi mwy o bobl anabl i ddod yn athrawon?

Mae gan ein Partneriaethau AGA gyfrifoldebau statudol o dan y Ddeddf Cydraddoldeb. Mae angen iddynt sicrhau bod eu polisi derbyn yn hyrwyddo cyfle cyfartal ac nad yw'n gwahaniaethu yn erbyn unrhyw grŵp o ymgeiswyr posibl. Yn ogystal, o dan feini prawf Llywodraeth Cymru ar gyfer Achredu Rhaglenni AGA yng Nghymru, rhaid i Bartneriaethau AGA ddefnyddio eu data recriwtio, ymgeisio a dethol i wella ansawdd ac amrywiaeth y myfyrwyr y maent yn eu derbyn a sicrhau bod eu prosesau'n deg. Asesir hyn a'i fonitro gan Gyngor y Gweithlu Addysg.

Mae data ar nifer y myfyrwyr blwyddyn gyntaf ar gyrsiau AGA yng Nghymru yn ôl anabledd i'w gweld yn y tabl isod. Yn 2021/22 nododd bron i 13% o fyfyrwyr fod ganddynt anabledd hysbys. Dyma'r data diweddaraf sydd gennym.

Blynyddoedd cyntaf ar gyrsiau AGA yng Nghymru yn ôl anabledd a blwyddyn, 2010/11 i 2021/22

	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22
Dim anabledd hysbys	1075	960	950	1445	1400
Anabledd hysbys	125	105	125	235	210
Anhawster dysgu penodol e.e. dyslecsia	50	55	60	110	80
Dall/ gweld yn rhannol	5	.	.	.	.
Byddar/ Amhariad ar y clyw	5	5	5	5	5
Amhariad corfforol / problemau symudedd	5	.	5	.	5
Cyflwr iechyd meddwl, e.e. iselder	20	15	30	55	60
Amhariad cymdeithasol /cyfathrebu e.e. anhwylderau'r sbectrwm awtistig	5	5	.	10	5
Salwch / cyflwr iechyd hir sefydlog e.e. diabetes, cancer	20	15	10	25	15
Anableddau lluosog	10	5	5	20	25
Anabledd arall heb ei restru	15	10	10	15	15
Cyfanswm (yr holl ddarpar athrawon)	1200	1065	1080	1680	1610

Ffynhonnell: HESA

Dangosodd data o Gyfrifiad Ysgolion Blynyddol Lefel Disgyblion 2021 (CYBLD) fod gan 8.2% o bobl ifanc rhwng 5 a 15 oed anabledd a oedd yn cyfyngu ar eu gallu i wneud gweithgareddau dydd i ddydd ychydig neu lawer.

O wybodaeth yng Nghyfrifiad Blynyddol y Gweithlu Ysgol (SWAC), dywedodd 210 o athrawon (0.8%) fod ganddynt gyflwr iechyd corfforol neu feddyliol y disgwylir iddo bara 12 mis neu fwy yn 2023/24. Fodd bynnag, efallai bod ffactorau sy'n effeithio'r ffordd y mae'r wybodaeth hon yn cael ei chofnodi, fel ei bod yn well gan lawer beidio â datgan eu hanabledd gan eu bod yn ystyried nad yw'n effeithio ar eu gallu i ymgymryd â dyletswyddau eu swydd.

Y diffiniad o anabledd a ddefnyddir yn SWAC a CYBLD 2021 yw pan adroddir bod person â chyflwr neu salwch iechyd corfforol neu feddyliol sydd wedi para neu y disgwylir iddo bara 12 mis neu fwy, a bod hynny'n lleihau eu gallu i gyflawni gweithgareddau dydd i ddydd.

Felly, er y dylem drin y data yn ofalus, ymddengys bod tangynrychiolaeth sylweddol o athrawon ag anableddau yn y gweithlu. Rydym yn edrych ar hyn, ac ar amrywiaeth y gweithlu yn ehangach, fel rhan o ddatblygu ein cynllun gweithlu addysg strategol.

5. Dywedodd Cyngor y Gweithlu Addysg wrth y Pwyllgor fod y gweithlu addysgu yng Nghymru yn cael ei ategu gan rai sydd wedi ennill eu Tystysgrif Addysg i Raddedigion (TAR) yn Lloegr. O ystyried na fyddent wedi cael profiad o'r cwricwlwm newydd yng Nghymru, a oes gennych unrhyw bryderon ynghylch sut y bydd hyn yn effeithio ar ei weithredu'n llwyddiannus?

Rwy'n falch bod athrawon sydd wedi hyfforddi yn Lloegr yn dewis symud i Gymru i addysgu. Mae llawer ohonynt rwy'n siŵr yn dod o Gymru, tra bod eraill efallai yn dewis symud i Gymru oherwydd y diwygiadau helaeth yr ydym yn eu gwneud i wella addysg. Rwy'n awyddus i ddeall eu rhesymau dros symud i Gymru i weithio yn well a byddaf yn gofyn i'r CGA am yr wybodaeth hon.

Fodd bynnag, fel y nodwch chi, mae angen i ni sicrhau bod yr unigolion hyn yn deall Cwricwlwm Cymru a'n diwygiadau eraill.

Mae'n ofynnol i bob athro, waeth ble maent wedi ennill statws athro cymwysedig, gwblhau cyfnod sefydlu statudol er mwyn addysgu yng Nghymru. Bydd yn ofynnol i'r rhai sydd wedi hyfforddi yn Lloegr ac yna'n symud i Gymru i addysgu ymgymryd â dysgu proffesiynol ar amrywiaeth o faterion, gan gynnwys Cwricwlwm Cymru a'r polisiâu a'r arferion yn ein hysgolion sy'n wahanol i rai Lloegr fel rhan o'u cyfnod ymsefydlu statudol.

Bydd ein cefnogaeth bresennol ar gyfer Cwricwlwm Cymru hefyd yn agored i bob athro yng Nghymru, a byddwn yn dymuno i ysgolion sy'n penodi athrawon o'r tu allan i Gymru roi blaenoriaeth i'r dysgu proffesiynol hwn. Gan weithio gyda Dysgu, gallem gyfeirio cyfleoedd ac adnoddau dysgu proffesiynol perthnasol i'r rhai sy'n newydd i'r system addysg yng Nghymru fel bod yr holl gymorth ar gael yn hawdd iddynt.

Fel rhan o'r Cynllun Pontio, rydym wedi targedu'n benodol athrawon sy'n siarad Cymraeg ac yn byw y tu allan i Gymru ar hyn o bryd a fyddent yn gallu dod yn ôl i addysgu yn ein hysgolion. Dros y 6 blynedd diwethaf, mae 8 o unigolion wedi dychwelyd drwy'r rhaglen, o Loegr a thu hwnt. Fel rhan o'r rhaglen, maent yn cael amser i arsylwi a gweithio gyda'u cymheiriaid i ddatblygu eu dealltwriaeth o Gwricwlwm Cymru. Mae cyfle i ni ddysgu o'u profiadau nhw i sicrhau ein bod yn darparu digon o help i unrhyw athrawon cymwys sy'n dymuno symud i Gymru yn y dyfodol.

6. Yn ystod y sesiwn, gwnaethoch gyfeirio'n gryno at gynorthwywyr addysgu weithiau'n cyflenwi yn lle athrawon mewn gwersi. I ba raddau yr ydych chi'n deall maint y dystiolaeth eu bod nhw a Chynorthwywyr Addysgu Lefel Uwch yn cael eu gofyn i addysgu dosbarthiadau? Sut y gallwn ni ddeall hyn yn well a mynd i'r afael â phryderon cysylltiedig?

Rwy'n arbennig o bryderus am gyflog ac amodau ein cynorthwywyr addysgu. Fel y gwnes i'n glir yn fy Natganiad Ysgrifenedig ar 3 Medi, mae hwn yn un o fy mhrif flaenoriaethau i'r Cynllun Strategol ar gyfer y Gweithlu Addysg. Mae cynorthwywyr addysgu yn cefnogi rhai o'n dysgwyr mwyaf agored i niwed ac yn haeddu, yn unol ag ymrwymiad Llywodraeth Cymru i gyfiawnder cymdeithasol, cael eu cydnabod, eu talu a'u trin yn deg am y gwaith gwych y maent yn ei wneud.

Drwy'r Fforwm Partneriaeth Gymdeithasol Ysgolion, sy'n cynnwys cynrychiolwyr Llywodraeth Cymru, undebau a chyflogwyr, rydym wedi ymgymryd â gwaith i ddatblygu disgrifiadau swyddi cyffredin ar gyfer cynorthwywyr addysgu a cynorthwywyr addysgu lefel uwch (CALU) mewn ymgais i safoni'r ffordd y maent yn cael eu defnyddio mewn ysgolion. Rwy'n rhwystredig iawn nad yw'r gwaith hwn wedi'i weithredu ar lefel awdurdod lleol ac yn mynd i'r afael â hyn fel mater o flaenoriaeth gyda'n partneriaid cymdeithasol. Rwyf am sicrhau ein bod yn nodi, cytuno a chymryd camau yn y tymor byr, yn ogystal â gweithio ar ddiwygiadau tymor hwy megis datblygu opsiynau ar gyfer Corff Negodi Staff Cymorth Ysgolion.

I fod yn glir, dim ond pobl sydd â statws athro cymwysedig (SAC) sy'n cael eu cyflogi i addysgu, a elwir hefyd yn "waith penodedig" fel y'i diffinnir gan Reoliadau'r Cyngor Gweithlu Addysg (Prif Swyddogaethau) (Cymru) 2015 a Deddf Addysg (Cymru) 2014. Nid yw 'athrawon cymwysedig' yn cynnwys cynorthwywyr addysgu, CALU na staff cymorth eraill nad ydynt yn meddu ar SAC.

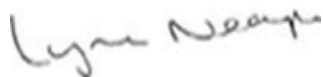
Fodd bynnag, gall pobl nad ydynt yn dal SAC ymgymryd â "gwaith penodol", o dan rai amgylchiadau. Caniateir iddynt addysgu naill ai fel 'athro anghymwysedig' (lle mae'r athro heb gymwysterau yn cael ei gyflogi am gyfnod cyfyngedig fel athro ysgol ac wedi'i gofrestru gyda CGA i ymgymryd â gwaith penodol) neu mewn amgylchiadau penodol am gyfnod cyfyngedig pan fyddant yn ddarostyngedig i gyfarwyddyd a goruchwyliaeth athrawon cymwysedig fel y'u diffinnir gan y ddeddfwriaeth. Ni all pobl sy'n cael eu cyflogi mewn ysgol fel CALU neu gynorthwywr addysgu fod yn athro ysgol at ddibenion y ddeddfwriaeth hyd yn oed os ydynt yn meddu ar SAC.

Mae'r dystiolaeth sydd gennym am CALU a chynorthwywyr addysgu y gofynnir iddynt addysgu dosbarthiadau yn anecdotaidd ar hyn o bryd. Nid yw'n rhywbeth y mae Llywodraeth Cymru yn casglu data arno. Fodd bynnag, mae angen i ni ddatblygu dealltwriaeth o'r mater hwn, a byddaf yn gofyn i awdurdodau lleol fwrw ymlaen â'r gwaith hwn fel rhan o'n cynigion yng Nghynllun Strategol ar gyfer y Gweithlu Addysg.

Rwy'n cytuno nad yw'n dderbyniol gofyn i aelodau o staff ymgymryd â dyletswyddau sydd y tu hwnt i'w cylch gorchwyl. Mae'n gywir y dylai athro cymwys fod ar gael ac mae'r gofynion statudol yma yng Nghymru yn glir, fel y nodir uchod.

Hoffwn fanteisio ar y cyfle i ddiolch unwaith eto i chi am eich gwaith parhaus a'ch cefnogaeth ar y mater hwn. Rwy'n disgwyl ymlaen at dderbyn eich adroddiad maes o law.

Yn gywir

A handwritten signature in dark ink, appearing to read 'Lynne Neagle'.

Lynne Neagle AS/MS

Ysgrifennydd y Cabinet dros Addysg
Cabinet Secretary for Education